

ARAŞTIRMA MAKALESİ

HUZUREVİNDE ÇALIŞAN YAŞLI BAKIM ELEMANLARININ ALGILADIKLARI SOSYAL DESTEK İLE İŞ VE YAŞAM DOYUMU İLİŞKİSİ

Serap CANLI *
Nurhan BİNGÖL **
Bayram GÖKTAŞ ***

ÖZ

Günümüzde yaşlı nüfusun artışı ve bu nüfusa aile üyeleri tarafından sunulan bakımın yerini kurum bakımına bırakması, kurum bakım elemanlarına olan ilgiyi arttırmıştır. Bu çalışma yaşlı bakım elemanlarının algıladıkları sosyal destek ile iş ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Şubat 2018-Haziran 2018 tarihleri arasında Ankara'da bulunan Demetevler Fatma Üçer, Çubuk Abidin Yılmaz ve Elmadağ Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nde yürütülen çalışmaya ilgili kurumlarda çalışan 106 yaşlı bakım elemanı dahil edilmiştir. Çalışmada yer alan bakım elemanlarına Bakım Verenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri Bilgi Formu, Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği ve Minnesota İş Tatmin Ölçeği uygulanmıştır. Yaşlı bakım elemanlarının %69,4'ü sosyal desteği olduğu yönünde algıya sahip iken, iş tatminine ilişkin değerlendirmelerinin %60 oranında olumlu olduğu ve %73 oranında yaşamdan doyum aldıkları saptanmıştır. Bakım elemanlarının algıladıkları sosyal destek ile iş doyumları arasında ilişki olmadığı, buna karşın yaşam doyumları ile ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan bakım elemanlarının algılanan sosyal desteklerinin, fiziksel, ruhsal ve sosyal sorun yaşamayanların ise iş doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kurumda çalışan bakım elemanlarının iş ve yaşam doyumuna etki eden faktörlerin belirlenmesi için daha fazla araştırma yapılması, iş doyumuna etki eden sağlık sorunlarının neler olduğunun saptanması ve bu sorunlara yönelik gerekli müdahalelerin yapılması hem bakım elemanlarının desteklenmesi hem de bakımın kalitesinin artırılması açısından yararlı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Bakım, bakım elemanı, algılanan sosyal destek, iş doyumunu

MAKALE HAKKINDA

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Haymana MYO, seunal@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-7759-5650>

** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, Nurhan.Bingol@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-1372-1141>

*** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Bayram.Goktas@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-0126-4801>

Gönderim Tarihi: 25.02.2020

Kabul Tarihi: 21.08.2020

Atıfta Bulunmak İçin:

Canlı, S., Bingöl, N. & Göktaş, B. (2020). Huzurevinde Çalışan Yaşlı Bakım Elemanlarının Algıladıkları Sosyal Destek ile İş ve Yaşam Doyumu İlişkisi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 23(3): 435-450

RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED SOCIAL SUPPORT AND JOB AND LIFE SATISFACTION BY ELDERLY CARE ELEMENTS WORKING IN NURSING HOME

Serap CANLI *
Nurhan BİNGÖL **
Bayram GÖKTAŞ ***

ABSTRACT

Today the increase in the number of elderly population and family members giving care to this population preferring institutional care for them has enhanced the interest in institutional care staff. This is a descriptive study aiming to analyse the relationship between perceived social support and job and life satisfaction of elderly care staff working at nursing homes. 106 elderly care staff working in Demetevler Fatma Üçer, Çubuk Abidin Yılmaz ve Elmadağ Elderly Care and Rehabilitation Centers in Ankara between the dates of February 2018-June 2018 were included in the study. Sociodemographic Information form, Multi dimension social support scale, Life Satisfaction Scale and Minnesota Job Satisfaction Scale were used in the study. 69.4% of the elderly care staff perceived that they had social support, 60% of the respondernts had positive evaluations towards job satisfaction and 73% of the respiondents were found to have life satisfaction. It is found that there is no relationship between perceived social support and job satisfaction of elderly care staff and it is also found that there is a relationship between perceived social support and life satisfaction. Is is found that perceived social support of the elderly care staff which do not have a dependent person at home and which do not any pshysical, mental and social problems have high job satisfactions. It can be recommended to conduct future reserch to determine the factors affecting the job and life satisfactions of elderly care staff and to determine the health problems affecting job satisfaction in order to increase the care quality.

Keywords: Care, caregiver, perceived social support, job satisfaction

ARTICLE INFO

* Ankara University, seunal@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0002-7759-5650>

** Ankara University, Nurhan.Bingol@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-1372-1141>

*** Ankara University, Bayram.Goktas@ankara.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-0126-4801>

Recieved: 25.02.2020

Accepted: 21.08.2020

Cite This Paper:

Canlı, S., Bingöl, N., & Göktaş, B. (2020). Huzurevinde Çalışan Yaşlı Bakım Elemanlarının Algıladıkları Sosyal Destek ile İş ve Yaşam Doyumu İlişkisi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 23(3): 435-450

I. GİRİŞ

Yaşlılık, bilişsel işlevlerde yıkım, kronik hastalıklarda artış, günlük yaşam işlevleri ve yaşam kalitesinde bozulma, sosyal izolasyon ve bunun sonucunda sürekli bakım gereksiniminin doğduğu (World Health Organization [WHO], 2002) insan yaşamının kritik bir dönemi olarak kabul edilmektedir. Dünya genelinde, bu dönemdeki bireyler diğer yaş gruplarına göre daha hızlı büyümektedir. Bu büyümenin 1970-2025 yılları arasında yüzde 223 oranında olacağı öngörülmektedir. Bugüne kadar, çoğunlukla Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş bölgelerle ilişkili nüfus yaşlanmasının 2050 yılına kadar yüzde 80'inin gelişmekte olan ülkelerde yaşanacağı (WHO, 2002) tahmin edilmektedir. Başkalarına bağımlı olan bu yaşlı nüfusun artışı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uzun süreli bakım hizmetlerine olan gereksinimi arttırmaktadır. Uzun süreli bakım hem (aile üyeleri gibi) gayri resmi hem de (birinci basamak, evde bakım birimleri, huzurevleri ve bakımevleri gibi) kurumsal bakım olarak resmi destek sistemleri tarafından sunulmaktadır (WHO, 2002). Yaşlıların bakım gereksinimlerinin aile üyeleri tarafından karşılanmasının giderek güçleşmesi (Ceylan, 2015) yaşlı bireylere sunulacak olan kurumsal bakım hizmetinin önemini ve bakım hizmetini sunacak olan bakım elemanlarına olan ihtiyacı gündeme getirmiştir.

Ülkemizde yaşlılara yönelik yatılı kurumsal bakım hizmeti sunan kuruluşlarda yaşlı bireylere hizmet sunan doktor, hemşire, fizyoterapist, diyetisyen ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek çalışanları yanında bakım vermekle yükümlü yaşlı bakım elemanları da bulunmaktadır. Yaşlı bakım elemanı, yaşlı ve hasta bireylerin, bakım ile ilgili gereksinimlerini değerlendiren, yaşam alanı ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapan, kişisel günlük bakıma yardımcı olan, bakım veren aile üyelerini destekleyen, sosyal aktivitelere katılıma yönlendiren ve destekleyen meslek grubudur (Resmî Gazete, 2014) şeklinde tanımlanmaktadır.

Yaşlı bakımı, fiziksel emeğinin yanı sıra duygusal emeği de yoğun bir iştir ve bakım yükü, stres, tükenmişlik, iş tatminsizliği (Özmete, 2016) gibi risklerin bulunduğu bir alandır. Uzun süre bakım sağlama deneyimi kronik stres kaynağı olabilir ve sadece bakım elemanlarının günlük yaşamlarını ve sağlıklarını değil, aynı zamanda bir bütün olarak toplumu da etkileyebilir (Reinhard vd., 2015). Son yıllarda yaşlı bakım hizmetlerinin nitelik ve kalitesinin iyileştirilmesi (Özmete, 2016), bakım verenlerin yaşadıkları sorunların azaltılması tartışılan konular haline gelmiştir. Bakımın nitelik ve kalitesi bakım elemanlarının karşılaştığı riskler, psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünden (Danış ve Genç, 2011) ve bakım elemanlarının algıladıkları sosyal desteğin iş ve yaşam doyumu ile ilişkisinin belirlenmesinden bağımsız düşünülmemelidir.

Bireyin çevresindeki sosyal destek, moral ve yaşam memnuniyetine olumlu katkıda bulunurken stresli olaylarla başa çıkmasına yardımcı olabilir. Yüksek algılanan sosyal destek, bir konuya odaklanabilmek ve daha az depresif belirtiler gösterebilmek gibi daha sağlıklı bir zihin durumu ile sonuçlanabilir (Besser vd., 2007).

Bakım elemanlarının sosyal destek algısını değerlendirmek ve sosyal destek algısı ile iş ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek, sosyal destek algısını artırarak yüksek iş ve yaşam doyumunu sağlamak ve bu alanda öneriler sunmak adına yararlı olabilir. Buradan hareketle bu çalışmada, ülkemizde konu ile ilgili sınırlı sayıda araştırma yapılmış olması nedeniyle kurumda yaşlılara bakım hizmeti veren yaşlı bakım elemanlarının algıladıkları sosyal destek ile iş ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada sosyal destek, sosyal destek algısı, iş ve yaşam doyumu gibi temel kavramlara yer verilmiştir.

II. TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Sosyal Destek

Sosyal destek, öznenin, bakıldığı ve sevildiği, saygı duyulduğu ve karşılıklı yükümlülükler ağının bir üyesi olduğuna inanmaya yönlendirdiği bilgiler olarak tanımlanmaktadır (Cobb, 1995). Sosyal destek kaynakları aile, arkadaşlar, sevgili (Zimet vd., 1988) çalışma arkadaşları ve yöneticiler (Beehr vd., 2000) olabilmektedir. Çalışmalar, bu destek kaynakları arasındaki etkileşimin stres gibi çeşitli sağlık sonuçlarına karşı koruyucu olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Ayrıca (örneğin, iş tatmini gibi) olumlu çalışma tutumları ve aktif sosyal dinamiklerle karakterize edilen çalışma bağlamları ile pozitif ve anlamlı bir ilişki kurduğu sonucunu da ortaya koymaktadır (Almeida vd., 2019). Çalışmalardan yola çıkılarak sosyal desteğin kişinin motivasyonunu arttıran ve kendisini değerli hissetmesini sağlayan öğelerden oluştuğu söylenebilir. Buna karşın son yıllarda yapılan sosyal destek araştırmalarında ağırlığın sosyal ilişkilerin yeterince destekleyici olup olmadığı konusunda kişinin kendi izlenimlerine, yani algılanan desteğe kaydığı belirtilmiştir (Eker vd., 2001).

2.2. Algılanan Sosyal Destek

Bu kavram bireyin diğer bireylerle arasında güvene dayalı bağlar olduğuna ve onlardan yeterli derecede destek sağlayacağına yönelik algılaması (Oktan, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Bireyin sosyal destek kaynaklarını, ailesi, arkadaşları, akrabaları, komşuları, meslektaşları ya da etkileşimde bulunduğu diğer insanlar oluşturmaktadır (Zimet vd., 1988). Bireyin sosyal desteğe sahip olduğu algısının özel ve iş hayatında önemli etkilere sahip olabileceği belirtilmiştir. Örneğin bireyler iş arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğe göre daha verimli çalışabilmekte, yüksek iş doyumu, motivasyon ve performans gösterebilmektedir (Marcinkus vd., 2007). Ayrıca iş stresi, depresyon ve tükenmişlik ile iş ve iş dışı yaşamdaki çatışmaları daha az yaşayabilmektedir (Cieslak vd., 2007). Son olarak sosyal desteğin, bireyin sosyal ve ruhsal sorunlarının çözümünde etkili bir kaynak olabileceği vurgulanmaktadır (Clara vd., 2003).

2.3. İş Doyumu

İş doyumu, bireyin iş veya işle ilgili deneyimlerinden ortaya çıkan olumlu duygusal durumdur (Locke, 1969). İş yaşamında doyum sağlayan etkenler; kişi ile ilgili özellikler (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aile desteği gibi), işle ilgili özellikler (işin niteliği ve önemi, işle ilgili yapılan rol tanımları, işte özerklik tanınması, verilen ücret ve terfi gibi) ve örgütle ilgili özelliklerdir (çalışma ilgili koşullar, iş arkadaşları ile iletişim ve çalışanlara verilen destek gibi) (Ting, 1997).

İş tatmini ile eş anlamlı olarak kullanılabilen iş doyumu, çalışanın fiziksel ve ruhsal sağlığı, işteki verimlilik ve performansını etkileyen önemli bir unsurdur (Balci, 1985). İş yaşamında yüksek doyum yaşanması verimliliğin artışı, iş yaşamı ile ilgili fırsat ve seçeneklerin daha çok farkına varmayı sağlayabilmektedir. Bu durumda belirlenen hedeflere ulaşmak için zaman ve gelişmeye yönelik faaliyetler buna göre planlanmaktadır (Near vd., 1984).

2.4. Yaşam Doyumu

Bireylerin kişisel, psikolojik, davranışsal, sosyal, kişilerarası ilişkilerinin olumlu yansıması ve ruh sağlığının önemli bir göstergesi olan yaşam doyumu (Proctor vd., 2017) ile ilgili çok sayıda tanımlama yapılmıştır. Bunlardan ilki Neugarten ve diğerleri (1961) tarafından yapılmış olan tanımlamadır. Bu tanımlamaya göre yaşam doyumu, beklentilerle elde olanların karşılaştırılmasının sonucunda elde edilen durum ya da sonuçtur (Neugarten vd., 1961). Yaşam doyumu bütün yaşam memnuniyeti ile ilişkilidir. Bu nedenle yaşam doyumunun çeşitli faktörlerden etkilenebileceği düşünülmektedir. Kapteyn ve diğerlerine (2009) göre yaşam doyumu dört faktör tarafından sağlanmaktadır. Bunlar iş veya günlük aktiviteler, aile ve sosyal ilişkiler ve sağlık ve gelir düzeyidir. Dockery'ye (2003) göre ise

özgür olmak, üst gelir grubunda olmak, aile ilişkilerinin iyi olması, iyi bir sosyal çevreye sahip olmak, bedensel ve ruhsal açıdan iyi olmak gibi faktörler yaşam doyumunda etkilidir.

III. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma kapsamında yaşlı bakım kurumlarında çalışan bakım elemanlarının sosyal destek algılarının iş ve yaşam tatmini ile ilişkisi araştırılmıştır. Çeşitli gerekçelerle bakım hizmetinde çalışan yaşlı bakım elemanlarının sosyal destekleri oldukları yönündeki algısının yüksek olmasının iş ve yaşam doyumunu arttıracığı düşünülmektedir. Bu amaçla tanımlayıcı tipte planlanan çalışma Şubat 2018-Haziran 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı devletin hizmet verdiği 10 adet Huzurevi, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi'nde çalışan toplam 332 yaşlı bakım elemanı oluşturmuştur. Evrenin tamamına, kurumlarla yapılan ön görüşmeler ve bakanlık izni olmaması nedeniyle ulaşılamamıştır. Araştırmanın, izin alınabilen Ankara Demetevler Fatma Üçer, Çubuk Abidin Yılmaz ve Elmadağ Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nde yapılmasına karar verilmiştir. Araştırma kapsamına alınan merkezlerdeki yaşlı bakım elemanlarına ulaşılabilir olması nedeniyle örneklem alınmamış olup, yaşlı bakım elemanlarının tümü araştırma kapsamına alınmıştır. İlgili kurumlarda çalışan yaşlı bakım elemanı sayısı 114'tür. Araştırmaya 18 yaş ve üzerinde olan, en az bir aydır kurumda çalışan, yaşının bakımından doğrudan sorumlu olan ve araştırmaya katılmayı sözlü ve yazılı olarak kabul eden kişiler dahil edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyen sekiz kişi araştırma dışı bırakılmış, 106 kişi ile araştırma tamamlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, Bakım Verenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ), Minnesota İş Tatmin Ölçeği (MITÖ) ve Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) kullanılmıştır.

3.3.1. Bakım Verenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri Bilgi Formu

Araştırmada yer alan bakım elemanlarının sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından literatür (Özmete, 2016; Işıkhana, 2018) taranarak geliştirilen 15 soruluk formdur. Anketin ilk kısmında yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim-gelir düzeyi, eş durumu ve evde bakmakla yükümlü olunan kişilerin olup olmadığına dair bilgiler; ikinci kısmında ise çalışma yaşamına ve kurumda yaşadığı sorunlara yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

1988 yılında geliştirilen ölçek 12 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin algılanan sosyal desteğin kaynağına ilişkin dörder maddeden oluşan üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek, 3, 4, 8 ve 11. maddeleri içeren aile desteği, 7, 9 ve 12. maddeleri içeren arkadaş desteği, 1, 2, 5 ve 10. maddeleri içeren özel insan desteği alt boyutlarından oluşmaktadır. Alt ölçek puanları ölçeklerdeki dört maddenin puanlarının toplanması ile ölçekten alınan toplam puan bütün alt ölçek puanlarının toplanması ile bulunmaktadır. Alt ölçeklerden alınabilecek en düşük puan dört, en yüksek puan 28'dir. Ölçeğin toplamından alınabilecek en düşük puan 12, en yüksek puan 84'tür. Ölçek toplam puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Zimet vd., 1988). Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Eker ve Arkar (1995) yapmış ve Türk toplumu için uygun olduğunu bulmuşlardır.

3.3.3. Minnesota İş Tatmin Ölçeği

Ölçek Weiss ve diğerleri (1967) tarafından geliştirilmiş, içsel, dışsal ve genel doyum faktörlerini belirlemeye yönelik, 20 maddelik beşli Likert tipi bir araçtır. Katılımcıdan bu beş seçenekte yer alan memnuniyet düzeylerini belirleyen ifadelerden birini seçmesi istenmektedir. Puanlama beşten bire kadar yapılmaktadır. Başarı, takdir edilme, işin kendisi, işin sorumluluğu, yükselme ve terfi gibi görev değişikliği içsel doyumunu oluşturmaktadır. İçsel doyum puanı, içsel faktörleri oluşturan maddelerden (1.2.3.4.7.8.9.10.11.15.16.20) elde edilen puan toplamının 12'ye bölünmesi ile bulunmaktadır. Kurum politikası ve yönetim, denetim şekli, çalışma arkadaşları ve astlarla ilişkiler, çalışma koşulları ve ücret gibi işin çevresine ilişkin öğeler dışsal doyumunu oluşturmaktadır. Dışsal doyum puanı dışsal faktörleri içeren maddelerden (5.6.12.13.14.17.18.19) elde edilen puan toplamının 8'e bölünmesi ile bulunmaktadır. Genel doyum puanı maddelerden elde edilen puan toplamının 20'ye bölünmesiyle bulunmaktadır. Ülkemizde 1985 yılında Baycan tarafından (1985) Türkçeye uyarlaması ve geçerlilik, güvenilirlik çalışması yapılmış (Cronbach alfa = 0,77) bulunmuştur.

3.3.4. Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener ve ark. (1985) tarafından bireylerin yaşam doyumunun belirlenmesi amacıyla geliştirilmiş beş maddelik ölçektir. Ölçek "kesinlikle katılmıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" arasında değişen ifadelerin olduğu 7'li Likert türünde bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan beş en yüksek puan 35'dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması yaşam doyumunun yüksek olduğunu göstermektedir. Köker (1991) tarafından ölçeğin güvenilirlik çalışması yapılmış ve katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın etik açıdan uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'na başvurulmuş ve 19.03.2018 tarihli (Sayı: 56786525-050.04.04/20017) etik kurul onayı alınmıştır. Araştırmanın yürütülebilmesi için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı'ndan 19.01.2018 tarihli (Sayı: 73595336-605.01-7809) yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılan yaşlı bakım elemanlarından sözlü onay ve Aydınlatılmış Onam Formu ile yazılı izin alınmıştır.

Veriler araştırmacılar tarafından veri toplama araçları kullanılarak nöbet değişimlerini kapsayacak şekilde 09:00-18:00 saatleri arasında kurumlara gidilerek toplanmıştır. Anket ve ölçeklerin uygulanmasında yüz yüze görüşme yöntemi kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22.0 istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Normal dağılım gösteren veriler için iki grubun karşılaştırılmasında "Independent Samples t Test (Student t Test)" kullanılmıştır. İki'den fazla gruplarda gruplar arası farklılık için Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) uygulanmıştır. Gruplar arası farklılığın önemli olduğu durumlarda Post-hoc testlerden LSD testi kullanılmıştır. Normallik sayıltıları bozulduğunda Kruskal-Wallis Varyans analizi kullanılmıştır. Grupların ikişerli karşılaştırmaları için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Korelasyonların hesaplanması için Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Tüm analizler için yanılma payı olarak $\alpha=0,05$ seçilmiştir. Bu değerden büyük olan p değerleri istatistiksel olarak önemsiz, küçük ya da eşit olan p değerleri ise önemli (anlamli) kabul edilmiştir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Ankara ilinde yer alan üç kurumda çalışan yaşlı bakım elemanları ile sınırlıdır. Sonuçların genellenebilmesi için daha geniş katılımlı bir araştırmanın tekrar uygulanmasına ihtiyaç vardır.

IV. BULGULAR

Araştırmada yer alan bakım elemanlarının sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

		n	%
Yaş	$\bar{x}\pm Ss.$ (min-max) 38,69 \pm 6,81 (23-53)		
Cinsiyet	Kadın	65	61,3
	Erkek	41	38,7
Medeni Durum	Evli	84	79,2
	Bekar	13	12,3
	Dul/Boşanmış	9	8,5
Eş Çalışma Durumu	Çalışıyor	43	51,2
	Çalışmıyor	41	48,8
Çocuk Durumu*	Var	89	84,0
	Yok	17	16,0
Eğitim Durumu	Okur-yazar	4	3,7
	İlköğretim	33	31,1
	Ortaöğretim	60	56,6
	Yükseköğretim	9	8,5
Gelir Düzeyi	Gelir gider eşit	48	45,3
	Gelir giderden fazla	6	5,7
	Gelir giderden az	52	49,1
Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi**	Var	71	67,0
	Yok	35	33,0
İş Tercih Etme Nedeni	Sevdiğim için	28	26,4
	Mesleğim olduğu için	28	26,4
	Çalışmak zorunda olduğum için	47	44,3
	Başka bir iş bulamadığım için	2	1,9
	Maddi getirisi iyi olduğu için	1	0,9
Çalışma Süresi	1 yıldan az	3	2,8
	2-9 yıl	76	71,7
	10 yıl ve üzeri	27	25,5
Çalışma Şekli	Tam gün	101	95,3
	Yarım gün	5	4,7
Sağlık Sorunu Yaşama Durumu	Evet	64	60,4
	Hayır	42	39,6
Sorunlarla Başa Çıkma Yöntemi	Kendi kendine teselli etme	51	48,1
	Aile/Arkadaş desteği	23	21,7
	Profesyonel yardım alma	30	28,3
	İş sorumlularıyla sorunu paylaşma	2	1,9

* Evli kişilerden 4 tanesinin çocuğu olmayıp, dul/boşanmış olanlardan 9 kişinin çocuğu vardır.

** Evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunan katılımcılardan (n=71) %78,8’i çocuk ve/veya eş, %16,9’u anne ve/veya baba; %4,3’ü kayınvalide ve/veya kayınpederine baktığını bildirmişlerdir.

Kurumda çalışan bakım elemanlarının yaş ortalaması 38,69 \pm 6,81’dir. Bakım hizmetinin daha çok kadınlar tarafından (%61,3) yürütüldüğü görülmektedir. Çalışanların %79,2’si evlidir ve %84’ünün çocuğu vardır. Evli olanların %48,8’inin eşi herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bakım elemanlarının öğrenim durumuna bakıldığında %56,6’sının ortaöğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Gelir durumu ile ilgili yapılan değerlendirmede aylık geliri giderinden az olanların oranı %49,1’dir. Bakım elemanlarının %67’si evde bakmakla yükümlü olduğu kişiler olduğunu ifade etmiştir.

Çalışma hayatına ilişkin bulgulara bakıldığında, %44,3'ü çalışmak zorunda olduğu için bu işi tercih etmiştir. %71,7'si 2-9 yıl arasında değişen sürelerde bu işte çalıştığını ve çalışma şeklinin tam zamanlı olduğunu (%95,3'ü) bildirmiştir.

Araştırmada bakım elemanı olarak kurumda çalışmaya başladığından beri herhangi bir sağlık sorunu yaşayanların oranı %60,4'tür. Sağlıkla ilişkili sorunlarla kendi kendini teselli ederek baş ettiğini ifade eden bireylerin oranı %48,1'dir.

Tablo 2. Bakım Elemanlarının Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Toplam ve Alt Boyut Puanları ile Minnesota İş Tatmini Ölçeği İçsel Doyum, Dışsal Doyum ve Genel Doyum Puanları Arasındaki İlişki

		Minnesota İçsel Doyum		Minnesota Dışsal Doyum		Minnesota Genel Doyum	
		r	p	r	p	r	p
ÇBAS D Alt Boyut	Aile Desteği	0,133	0,174	0,025	0,802	0,092	0,350
	Arkadaş Desteği	-0,034	0,729	0,162	0,097	0,053	0,589
	Özel insan Desteği	-0,003	0,973	0,065	0,507	0,028	0,779
ÇBASDÖ Toplam		0,042	0,666	0,120	0,221	0,080	0,414
MITÖ Toplam Puanı		$\bar{x} \pm Ss. (min-max) 3,5 \pm 0,58 (2,15-4,80)$					

Araştırmada yer alan bakım elemanlarının algılanan sosyal destek alt boyut ve toplam puanları ile iş tatmini içsel doyum, dışsal doyum ve genel doyum puanları arasında ilişki Tablo 2'de gösterilmiştir. Bakım elemanlarının arkadaş ve özel insan algılanan sosyal destek alt boyutlarının iş doyumunu alt gruplarından içsel doyum puanları arasında düşük düzeyde negatif ilişki, diğer boyutlar arasında ise pozitif ilişki olduğu saptanmış ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). Minnesota İş Tatmin Ölçeği puan ortalaması ise $3,5 \pm 0,58$ 'dir.

Tablo 3. Bakım Elemanlarının Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Toplam ve Alt Boyut Puanları ile Yaşam Doyumu Toplam Puanı Arasındaki İlişki

		YDÖ Toplam	
		r	p
ÇBASD Alt Boyut	Aile Desteği	0,351	0,000
	Arkadaş Desteği	0,382	0,000
	Özel insan Desteği	0,346	0,000
ÇBASD Toplam		0,504	0,000
ÇBASD Ölçek Toplam Puanı		$\bar{x} \pm Ss. (min-max) 56,23 \pm 10,79 (25-81)$	

Tablo 3'de bakım elemanlarının çok boyutlu algılanan sosyal destek toplam ve aile, arkadaş, özel insan alt boyut puanları ile yaşam doyumunu toplam puanı arasındaki ilişki yer almaktadır. Bakım veren bireylerin algılanan sosyal destek toplam ve alt boyut puanları ile yaşam doyumunu toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p < 0,05$). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nden elde edilen puan ortalaması ise $56,23 \pm 10,79$ 'dir.

Tablo 4. Bakım Elemanlarının Yaşam Doyumu Ölçeği Toplam Puanları ile Minnesota İş Tatmini Ölçeği İçsel Doyum, Dışsal Doyum ve Genel Doyum Puanları Arasındaki İlişki

		Minnesota İçsel Doyum	Minnesota Dışsal Doyum	Minnesota Genel Doyum
YDÖ Toplam	r	0,087	0,205	0,146
	p	0,375	0,035	0,135
YDÖ Toplam Puanı		$\bar{x} \pm Ss. (min-max)$ 69,99 \pm 11,83 (38-96)		

Bakım elemanlarının yaşam doyumu toplam puanları ile iş tatmini içsel doyum, dışsal doyum ve genel doyum puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, yaşam doyumu ile iş tatmini dışsal doyum puanı arasında pozitif (düşük düzeyde) ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Yaşam Doyum Ölçeği puan ortalaması ise 69,99 \pm 11,83'dur (Tablo 4).

Araştırmaya dahil edilen bakım elemanlarının bazı sosyo-demografik özelliklerine göre ÇBASDÖ, YDÖ ve MİTO toplam ve alt boyut puan dağılımı incelenmiş, cinsiyet, medeni durum, eş çalışma durumu, çocuk varlığı, eğitim durumu, gelir durumu ve çalışma şekli ile ölçek alt boyut ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 5. Bakım Elemanlarının Evde Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Bulunma Durumuna Göre, ÇBASD Aile, Arkadaş, Özel İnsan Desteği Alt Boyut ve Toplam, YDÖ Toplam ve MİTO Alt Boyut ve Toplam Puan Dağılımı

	Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi	n	Mean	SS	t	p
Aile Desteği	Var	71	21,8028	5,18685	-1,067	0,289
	Yok	35	22,8857	4,30302		
Arkadaş Desteği	Var	71	17,1690	5,49802	-2,630	0,010
	Yok	35	19,9429	4,18641		
Özel İnsan Desteği	Var	71	15,1127	4,88306	-2,056	0,042
	Yok	35	17,2000	4,98114		
ÇBASD Toplam	Var	71	54,0845	11,48349	-2,739	0,007
	Yok	35	60,0286	8,12942		
YDÖ Toplam	Var	71	20,1408	7,13201	-1,840	0,069
	Yok	35	22,7429	6,22303		
İçsel Doyum	Var	71	3,5469	0,58516	-0,495	0,622
	Yok	35	3,6071	0,59669		
Dışsal Doyum	Var	71	3,3820	0,69014	-0,601	0,549
	Yok	35	3,4643	0,60373		
MİTO Toplam	Var	71	3,4810	0,58830	-0,572	0,568
	Yok	35	3,5500	0,57510		

Tablo 5'de görüldüğü gibi evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan katılımcıların arkadaş ve özel insan sosyal desteği ile algılanan sosyal destek toplam puanı evde bakmakla yükümlü olduğu

kişi bulunan katılımcılardan yüksektir ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan katılımcıların YDÖ toplam, MİTO alt boyut ve toplam puanı evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunan katılımcılardan yüksektir ancak fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 6. Bakım Elemanlarının Sağlık Sorunu Yaşama Durumuna Göre ÇBASD Aile, Arkadaş, Özel İnsan Desteği Alt Boyut ve Toplam, YDÖ Toplam ve MİTO Alt Boyut ve Toplam Puan Dağılımı

	Sağlık Sorunu	n	Mean	SS	t	p
Aile Desteği	Var	64	21,9375	5,04857	-0,574	0,567
	Yok	42	22,5000	4,75369		
Arkadaş Desteği	Var	64	18,3438	4,82789	0,625	0,533
	Yok	42	17,6905	5,87051		
Özel İnsan Desteği	Var	64	16,1250	4,87136	0,822	0,413
	Yok	42	15,3095	5,18670		
ÇBASD Toplam	Var	64	56,4063	10,80082	0,420	0,675
	Yok	42	55,5000	10,97280		
YDÖ Toplam	Var	64	20,7188	7,03837	-0,514	0,608
	Yok	42	21,4286	6,81155		
İçsel Doyum	Var	64	3,4076	0,59375	-3,646	0,000
	Yok	42	3,8095	0,49018		
Dışsal Doyum	Var	64	3,3008	0,66879	-2,119	0,037
	Yok	42	3,5744	0,62106		
MİTO Toplam	Var	64	3,3648	0,59560	-3,160	0,002
	Yok	42	3,7155	0,49676		

Araştırmada sağlık sorunu yaşamayan bakım elemanlarının Minnesota İş Doyumu Ölçeği genel doyum, içsel ve dışsal doyum puanları fiziksel, ruhsal ve sosyal sorun yaşayanlardan daha yüksektir ve fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$) (Tablo 6). Bu durumda sağlık sorunun yaşamayan bakım elemanlarının, dışsal, içsel ve genel doyum açısından iş tatmininin sağlandığı görülmektedir.

V. TARTIŞMA

Bu çalışma yaşlı bakım kurumlarında çalışan bakım elemanlarının algıladıkları sosyal desteğin iş ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır.

Araştırmanın sosyo-demografik verileri yaş ortalaması bakımından incelendiğinde, bakım elemanlarının yaş ortalamasının 38,69 yıl olduğu görülmektedir. Burada bakım elemanlarının orta yaş bireylerden oluştuğu söylenebilir. Bu durum meslekleri ile ilgili tecrübeli olabileceklerini düşündürse de yeni eğitim süreçlerinden yararlanarak beceri geliştirmede genç bireylere göre daha dezavantajlı grubu oluşturabileceklerini unutturmamalıdır. Araştırmada yer alan bireyler cinsiyet bakımından incelendiğinde; katılımcıların %61,3'ünü kadınlar oluşturmuştur. Bu sonuç literatür bulgularıyla (Steiner vd., 2008; Şahin vd., 2009) benzerlik göstermektedir. Kurumlar tarafından kadın bakım elemanlarının daha çok tercih ediliyor olması ve kadının bakım verici rolünün toplum tarafından daha fazla kabul görmüş olması bunun bir nedeni olabilir. Araştırmada yer alan bakım elemanlarının büyük çoğunluğu (%79,2) evlidir. Kişinin kişiliğinin ve kimliğinin belirleyici ayakları eğitim, iş ve evlilik olduğu psikolojik bir gerçekliktir (Danış ve Genç, 2011). Evde eş, çocuk ya da diğer aile fertlerine

bakan bireylerin bakım konusunda daha ilgili, hassas ve tecrübeli olabileceği ve bu durumun kurumdaki bakım hizmetine yansiyabileceği söylenebilir. Burada önemli olan bakım veren bireylerin evlilikte yaşadığı tecrübeleri bakım sunma işine nasıl ve ne şekilde yansıtmış olduğudur. Araştırmada yer alan bakım elemanlarının eğitim durumlarını incelediğimizde; %56,6'sının eğitim seviyesinin ortaöğretim düzeyinde olduğu görülmektedir. Üniversite mezunlarının oranı ise %8,5'tir. Bu durum bakım elemanı olarak çalışan bireylerin eğitiminin lise düzeyinde olduğunu, bakım verme hizmeti ile ilgili eğitimlerinin de bu doğrultuda olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa beklenen bakım elemanlarının meslekleri ile ilgili ön lisans seviyesinde eğitim almış olmaları yönündedir. Çalışanların %49,1'inin gelirlerinin giderlerinden az olduğunu ifade etmesi bakım elemanlarının ekonomik anlamda sıkıntılar yaşayabileceği, yaşanan bu sıkıntıların iş hayatına (örneğin bakım kalitesine) yansiyabileceği düşünülebilir.

Bakıma muhtaç yaşlıların bakım ve destek gereksinimlerinin fazla olması bakım elemanlarının iş yoğunluğunun artmasına neden olmaktadır. Bakım verme işinin oluşturduğu bu yükün yorgunluk, baş, bel ve eklem ağrıları, kas krampları, boşaltım problemleri, uyku bozuklukları gibi sağlık ile ilişkili pek çok sonucu olabilir. Bu yüzden bakım yükünün ortaya çıkardığı sağlık sonuçlarını belirlemek sorunların çözümü için planlanma yapılması açısından önemlidir. Bu anlamda literatürle (Vitaliano vd., 2003) uyumlu olarak, çalışmamızda bakım elemanlarının %60,4'ünün iş yoğunluğu sonucunda sağlıklarını etkileyen sorunlar yaşadığını ifade etmesi ve neredeyse tamamına yakınının (%95,3'ünün) tam gün çalışıyor olduğunu belirtmesi dikkate değerdir.

Sosyal bir varlık olarak insan, fiziksel, duygusal, sosyal ve çevresel değişim yaşadığı dönemlerde anne veya baba, arkadaş ve akraba desteğine ihtiyaç duyar (Çavuş ve Pekkan, 2017). Kişinin aile, arkadaş gibi önemli bu sosyal ağ üyeleri tarafından desteklendiğinin bilişsel olarak değerlendirilmesi olan sosyal destek algısı (Toepfer, 2010), insanların girdikleri ortamlara alışmasında, uyum sağlamalarında, kendilerine olan güveni geliştirmelerinde (Polatçı, 2015) ve zorluklarla mücadele etmesinde (Eker vd., 2001) önem arz etmektedir. Bu çalışmada yaşlı bakım elemanlarının Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puan ortalaması 56,23'tür. Yani çalışmada yer alan yaşlı bakım elemanlarının algıladıkları sosyal destek düzeylerinin orta düzeyin üzerinde olduğu söylenebilir. Bu puan yaşlı bakım elemanlarının %69,4 oranında sosyal desteği olduğu yönünde algıya sahip olduğu, %30,6 oranında sosyal desteği olmadığına dair algıya sahip olduğunu göstermektedir. Algılanan sosyal desteğin literatürde yer alan diğer çalışmalarda (Karahana vd., 2014; Dökmen, 2012) rehabilitasyon servisinde yatanlara bakım verenlerde orta düzeyde, hasta, yaşlı ve engelli bireylere bakım verenlerde düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu farklılık bakım verilen grubun özelliklerinden (örneğin sadece yaşlılardan oluşmamış olması, bakım gereksinimlerinin daha az ya da fazla olması, engel durumu) ve bireysel destek sistemlerinin olmaması gibi faktörlerden kaynaklanmış olabilir.

Bireylerin sahip olduğu sosyal destek iş doyumunu ile ilişkilidir (Marcinkus vd., 2007). İş doyumunu kişinin işi ile ilgili değerlendirmelerinden doğan olumlu duygularının düzeyidir. Bu doyum özellikle huzurevleri ve bakımevi gibi özel bakım gerektiren nüfus gruplarının olduğu ve tekrarlayan krizler içeren durumlarla sıklıkla karşılaşan kurumlarda (Barber, 1986) bakım hizmeti açısından oldukça önemlidir. Literatürde yer alan çalışmalarda (Allen, 2001; Ducharme ve Martin, 2000; Gordon ve Whelan-Berry, 2004; Marcinkus vd., 2007) sosyal destek ile iş sonuçları arasındaki ilişki incelenmiştir. İş temelli ve bireysel (örneğin eş sosyal desteği) sosyal desteğin iş tatminine olumlu yönde katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ise literatürden farklı olarak bakım verenlerin aile, arkadaş ve özel insan sosyal destekleri ile iş doyumları arasında ilişki saptanmamıştır (Tablo 2). Ayrıca çalışmaya katılan yaşlı bakım elemanları Minnesota İş Tatmini Ölçeği'nden ortalama 3,5 puan almıştır. Buna göre yaşlı bakım elemanları iş tatminine ilişkin %60 oranında olumlu değerlendirme yaparken, işten duyulan tatminsizliklerinin oranı %40'tır. Özmete (2016)'nin çalışmasında ise yaşlı bakım elemanlarının işten duydukları tatmin %72 oranında olumludur. Bu değerler araştırmaların yapıldığı kurumlarda genel olarak bakım elemanlarının iş tatminlerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Sosyal ilişkiler ve sosyal destek bireylerin yaşamdan duyduğu doyumun da önemli belirleyicilerindendir (Diener ve Seligman, 2002). Siedlecki ve diğerleri (2013)'ne göre tatmin edici sosyal ilişkilere sahip olan bireyler buna sahip olmayan bireylere göre yaşamlarından daha çok memnuniyet duymaktadır. Algılanan sosyal desteğin yaşam doyumunda önemli bir yeri olduğu sonucu diğer çalışmalarla da ortaya koyulmuştur. Bu çalışmalarda sınırlı sosyal desteğe sahip bakım verenlerin, yaşam doyumlarına ilişkin memnuniyet durumları daha düşük çıkmıştır (Chan vd., 2000; Kooshiar vd., 2012; Shen ve Yeatts, 2013). Bu çalışmada yaşlı bakım elemanlarının algıladıkları sosyal destekleri ile yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunun saptanması literatürü destekler niteliktedir.

İş doyumunu genel yaşam doyumunun bir alt alanı olarak değerlendirilmektedir. Bazı durumlarda işten doyum sağlayamamanın özel yaşamı etkilediği bir gerçektir ve sıkça dile getirilmektedir (Keser, 2005). Grup çalışmasının yanı sıra bireyselliğin de ön plana çıktığı bakım hizmetlerinin sunumunda iş dışındaki yaşam da önemlidir. İşten duyulan tatmin arttıkça yaşam tatmininin de artacağı görüşünü destekleyen çalışmalar bu durumun önemini ortaya koymaktadır. Rain ve diğerleri (1991) ile Judge ve Watanabe (1994) tarafından yapılan çalışmalarda iş tatminleri ile yaşam tatminleri arasında karşılıklı ilişkili olduğu, hayatından mutlu olan bireyin işinden de tatmin duyacağı ve işinden tatmin olan bireyin de yaşamından mutlu olacağı tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise yaşam doyumunu ile iş tatmini dışsal doyum arasında pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Kurum ve yönetime dair yaşanan iş doyumunun yaşam doyumunu arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmada bakım elemanlarının Yaşam Doyumu Ölçeği puan ortalaması 69,99'tur. Bu puan katılımcıların %73 oranında yaşamdan doyum aldıkları, %27 oranında ise doyum almadıkları şeklinde açıklanabilir.

Araştırmada bazı bakım elemanı özellikleri ile algılanan sosyal destek ve iş tatmini alanları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Çalışmada evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan katılımcıların arkadaş ve özel insan sosyal desteği ile algılanan sosyal destek düzeylerinin evde bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunan katılımcılardan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum bakım elemanlarının evde bakım verme sorumluluğu nedeniyle iş yükünün fazla olması, bakmakla yükümlü olduğu kişiler ile çatışma yaşaması ve aile içi ekonomik sıkıntılar gibi nedenlerden kaynaklanmış olabilir. Karahan ve diğerleri (2014) ile Ali ve Kausar (2016)'ın yaptığı çalışmalarda ise bakım verenlerin aile sosyal desteğinin daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sonuçlardan elde edilen farklılığın nedeni diğer çalışmalarda yer alan katılımcıların evde, bu çalışmada yer alan katılımcıların ise kurumda çalışıyor olması olabilir.

Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuçta, bakım elemanlarının cinsiyet dahil yaş, medeni durum, eş çalışma durumu, çocuk sahibi olma durumu, eğitim durumu, gelir durumu ve çalışma şekli gibi değişkenler ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri, iş ve yaşam tatminleri arasında bir ilişkiye rastlanmamış olduğudur. Ancak sağlık sorunu yaşamayan bakım elemanlarının sağlık sorunu yaşayanlara göre daha fazla iş doyumunu yaşadığının saptanması dikkate değerdir. Daalen ve ark. (2006) yaptıkları çalışmada kadınlar erkeklerden daha fazla sosyal destek algısına sahiptir. Çimen ve ark. (2012) bakım merkezinde çalışan kadın çalışanların iş doyumlarının daha yüksek olduğunu, iş doyumunu ve yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma ve hizmet süreleri gibi sosyo-demografik özellikler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmadığını saptamışlardır. Yenihan ve ark. (2016) ise cinsiyet farklılıklarının iş ve yaşam doyumunu düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, (yaş, medeni durum, çocuk sayısı vb.) gibi demografik değişkenlerin ise iş ve yaşam doyumunu düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bildirilmiştir. Çevik ve Korkmaz (2014)'ın yapmış olduğu araştırma, yaşam doyumunun daha çok kişisel ve demografik özelliklerden etkilendiğini ortaya koyarken, iş doyum düzeylerinin bireysel ve örgütsel faktörlere bağlı olduğunu göstermiştir.

VI. SONUÇ

Yaşlı nüfusun ve bu nüfusa yönelik kurum bakımına olan gereksinimin arttığı düşünüldüğünde, bakım elemanlarının sosyal destek algılarını, iş ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek önem arz etmektedir. Algılanan sosyal destek ile iş ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi

değerlendirmeye yönelik bu çalışmada, algılanan sosyal destek ile iş doyumunu arasında bir ilişki bulunmadığı ancak sosyal destek algısı ile yaşam doyumunu arasında bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen bir başka sonuç bakım elemanlarının iş ve yaşam doyumları arasında da bir ilişki olduğudur. Çalışma iş doyumunu yüksek olanların yaşam doyumunun da o ölçüde yüksek olduğunu göstermiştir. Genel bir bakış açısıyla yaptığı işten ve yaşamından yüksek doyum alan bakım elemanlarının iş performanslarının da bu yönde olacağı ve bunun kurum bakımına olumlu bir şekilde yansıtacağı kabul edilebilir. Bu nedenle çalışanların iş ve yaşam doyumunun artırılması önemlidir. Bunun için kurumlar tarafından bakım elemanlarının iş ve yaşam doyumunu belirleyicilerinin neler olduğunun saptanması, bakım elemanlarının işle ilgili ihtiyaçlarına yönelik çalışma ortamının hazırlanması ve motivasyonel programlarla bakım elemanlarının işlerine karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine olanak sağlanması gerektiği söylenebilir. Ayrıca sağlık sorunu yaşamayan bakım elemanlarının daha yüksek iş doyumunu yaşadığı çalışmamızda, sağlık sorunu yaşayan bakım elemanlarına yönelik bazı girişimler de planlanabilir. Bakım elemanlarının yaşadıkları sağlık sorunlarına yönelik tıbbi taramalar yapılması, bakım elemanlarının fiziksel, sosyal ve ruhsal gereksinimlerinin belirlenerek karşılanması, gerekli kurum ve kuruluşlara yönlendirilerek bu sorunların çözümüne yönelik olarak çalışanların desteklenmesinin sağlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ali, N., & Kausar, R. (2016). Social support and coping as predictors of psychological distress in family caregivers of stroke patients. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 31(2), 587-608.
- Allen, T. (2001). Family-supportive work environments: The role of organizational perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, 58(3), 414-435.
- Almeida, M. H., Ramos, A. O., & Santos, C. M. (2019). Linking Social Support with Job Satisfaction: The Role of Global Empowerment in the Workplace. *In Safety and Health for Workers Theory and Applications*. IntechOpen.
- Balcı, A. (1985). *Eğitim yöneticisinin iş doyumunu*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Barber, G. (1986). Correlates of job satisfaction among human service workers. *Administration in Social Work*, 10(1), 25-38.
- Baycan, A. (1985). *An analysis of several aspects of job satisfaction between different occupational groups*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi.
- Beehr, T. A., Jex, S. M., Stacy, B. A., & Murray, M. A. (2000). Work stressors and coworker support as predictors of individual strain and job performance. *Journal of Organizational Behavior*, 21(4), 391-405.
- Besser, A., Vliegen, N., Luyten, P. & Blatt, S. J. (2008). Vulnerability to postpartum depression from a psychodynamic perspective. *American Psychological Association*, 25(2), 1-8.
- Çavuş, F. M., & Pekkan, Ü. N. (2017). The effect of perceived social support on social entrepreneurship: a research on university students. *Business and Economics Research Journal*, 8(3), 519-532.
- Ceylan, H. (2015). Yaşlanan Türkiye’de yaşlı bakım personeline duyulan ihtiyaç ve yaşlı bakım programlarının önemi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4. UMYOS Özel Sayısı, 61-68.

- Chan, R. C. K., Lee, P. W. H., & Lieh-Mak, F. (2000). Coping with spinal cord injury: personal and marital adjustment in the Hong Kong Chinese setting. *Spinal Cord*, 38(11), 687-696.
- Cieslak, R., Knoll, N., & Luszczynska, A. (2007). Reciprocal relations among job demands, job control, and social support are moderated by neuroticism: a cross-lagged analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 71(1), 84-96.
- Clara, I. P., Cox, B.J., Enns, M.W., Murray, L.T., & Torquard, L.J. (2003). Confirmatory Factor analysis of the multidimensional scale of perceived social support in clinically distressed and student samples. *Journal of Personality Assessment*, 81(3), 265-270.
- Cobb, S. (1995). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Çevik, N., & Korkmaz, O. (2014). Türkiye’de yaşam doyumu ve iş doyumu arasındaki ilişkinin iki değişkenli sıralı probit model analizi. *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(1), 126-145.
- Çimen, M., Şahin, B., Akbolat, M., & Işık, O. (2012). Özel bakım merkezinde çalışan personelin tükenmişlik ve iş doyum düzeylerine yönelik bir çalışma. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimler Dergisi*, 3(1), 21-31.
- Daalen Van G., Tineke, W. M., & Sanders, K. (2006). Reducing work-family conflict through different sources of social support. *Journal of Vocational Behavior*, 69(3), 462-476.
- Danış, Z. M., & Genç, Y. (2011). Kurumsal bakım elemanlarının genel özellikleri ve yaşadıkları sorunlar. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 175-182.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13(1), 81-84.
- Dockery, A. (2003). Happiness, life satisfaction and the role of work: evidence from two australian surveys. *Full Employment Imperative*, 77-95.
- Dökmen, Z. Y. (2012). Yakınlarına bakım verenlerin ruh sağlıkları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 3-38.
- Ducharme, L., & Martin, J. (2000). Unrewarding work, coworker support, and job satisfaction: a test of the buffering hypothesis. *Work and Occupations*, 27(2), 223-243.
- Eker, D., Arkar, H., & Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği’nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Eker, D., & Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlilik ve güvenilirliği. *Türk Psikologlar Dergisi*, 10(34), 17-25.
- Gordon, J. R., & Whelan-Berry, K. S. (2004). It takes two to tango: an empirical study of perceived spousal/partner support for working women. *Women in Management Review*, 19(5), 260-273.
- Işıkhan, V. (2018). Kurumda çalışan yaşlı bakım elemanlarının bakım yükünü etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 1-26.
- Judge, T. A., & Watanabe, S. (1994). Individual differences in the nature of the relationship between job and life satisfaction. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 67(2), 101-107.

- Kapteyn, A., Smith, J. P., & Soest, A. V. (2009). *Comparing life satisfaction. RAND Labor and Population Working Paper Series.*
- Karahan, A. Y., Küçüksen, S., Yılmaz, H., Salli, A., Güngör, T., & Şahin, M. (2014). Effects of rehabilitation services on anxiety, depression, care-giving burden and perceived social support of stroke caregivers. *Acta Medica (Hradec Kralove)*, 57(2), 68-72.
- Keser, A. (2005). Çalışma yaşamı ile yaşam doyumu ilişkisine teorik bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 897-913.
- Kooshiar, H. N., Yahaya, T. A., Hamid, T. A., Abu Samah, A., & Sedaghat Jou, V. (2012). Living arrangement and life satisfaction in older malaysians: the mediating role of social support function. *PLoS ONE*, 7(8), 43125.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Locke, E. A. (1969). What is job satisfaction?. *Organizational Behavior and Human Performance*, 4(4), 309-336.
- Marcinkus, C. W., Whelan-Berry, K. S., & Gordon, J. R. (2007). The relationship of social support to the work-family balance and work outcomes of midlife women. *Women in Management Review*, 22(2), 86-111.
- Near, J. P., Smith, A. C., Rice, R. W., & Hunt, R. H. (1984). A comparison of work and nonwork predictors of life satisfaction. *Academy of Management Journal*. 27(1), 184-190.
- Neugarten B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16(2), 134-143.
- Özmete, E. (2016). Yaşlı bakımı işinin psiko-sosyal riski: kurumsal yaşlı bakımında çalışanların stres nedenlerinin, tükenmişlik ve iş tatmini düzeylerinin değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 243-264.
- Polatçı, S. (2015). Örgütsel ve sosyal destek algılarının yaşam tatmini üzerindeki etkisi: iş ve evlilik tatmininin aracılık rolü, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 25-44.
- Proctor, C., Linley, P. A., & Maltby, J. (2017). Life satisfaction. R.J.R. Levesque (Eds.), *Encyclopedia of Adolescence*. Pringer International Publishing AG.
- Rain, J. S., Lane, I. M., & Steiner, D. D. (1991). A current look at the job satisfaction/life satisfaction relationship. Review and Future Considerations, *Human Relations*, 44, 287-307.
- Reinhard, S. C., Feinberg, L. F., Choula, R., & Houser, A. (2015). *Valuing the invaluable: 2015 update, undeniable progress, but big gaps remain.* AARP Public Policy Institute Press.
- Resmî Gazete. (2014). *Sağlık meslek mensupları ile sağlık hizmetlerinde çalışan diğer meslek mensuplarının iş ve görev tanımlarına dair yönetmelik 2014.* <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14.html>.
- Shen, Y., & Yeatts, D. E. (2013). Social support and life satisfaction among older adults in China: family-based support versus community-based support. *Journal of Aging and Human Development*, 77(3), 189-209.

- Siedlecki, K., Salthouse, T., Oishi, S., & Jeswani, S. (2014). The relationship between social support and subjective well-being across age. *Social Indicators Research*, 117(2), 561-576.
- Steiner, V., Pierce, L., Drahuschak, S., Nofziger, E., Buchman, D., & Szirony, T. (2008). Emotional support, physical help, and health of caregivers of stroke survivors. *J Neurosci Nurs*, 40(1), 48-54.
- Şahin, Z. A., Polat, H., & Ergüney, S. (2009). Kemoterapi alan hastalara bakım verenlerin bakım verme yüklerinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 1-9.
- Ting, Y. (1997). Determinants of job satisfaction of federal government employees. *Public Personnel Management*, 26(3), 313-334.
- Toepfer, S. M. (2010). Family social support and family intrusiveness in young adult women. *Family Science Review*, 15(2), 57-65.
- Vitaliano, P. P., Zhang, J., & Scanlan, J. M. (2003). Is caregiving hazardous to one's physical health? a meta-analysis. *Psychol Bull*, 129(6), 946-972.
- Weiss, D. J., Dawis, R. V., England, G. W., & Lofquist, L. H. (1967). Manual for the minnesota satisfaction questionnaire. mineapolis: minnesota. *Studies in Vocational Rehabilitation*, 22, 1-19.
- WHO. World Health Organization (2002). *Active aging: A policy framework WHO, Noncommunicable Diseases And Mental Health Cluster Noncommunicable Disease Prevention And Health Promotion Department*. <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2014/06/WHO-Active-Ageing-Framework.pdf>
- Yenihan, B., Öner, M., & Balcı, B. (2016). İş Doyumu ve yaşam doyumunun demografik özelliklerle ilişkisi: sakarya'daki avm'lerin çalışanları üzerine bir araştırma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 33-49.
- Zimet, GD., Dahlem, NW., Zimet, SG., & Farley, GK. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assesment*, 52(1), 30-41.